

TÜRKİYE’DE OYUNCAK MÜZELERİNİN DURUMU VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

STATUS AND THE SUSTAINABILITY OF TOY MUSEUMS IN TURKEY

Ceren KARADENİZ¹

Müge ATAR²

Öz

Müze, toplumun ve gelişiminin hizmetinde olan, insanlara ve yaşadıkları çevreye ait çalışmalar yapan, insanları eğitmek ve eğlendirmek amacıyla toplayan, koruyan, araştıran ve toplumla iletişim kurarak sergileyen çağdaş bir kuruluştur. Müze, çağdaş bir ifadeyle “dünyayı kavrama teknolojisi” dir. Müzenin dünyayı kavrama sürecindeki işlevlerinden biri de sürekli değişmektedir. Çağdaş müze katılım, güçlendirme, yerli kültürler, kültürel çeşitlilik, evrensellik, işbirliği, teknoloji kullanımı ve sürdürülebilirlik gibi kavramlarla birlikte anılmaktadır. Yeni nitelikleriyle çağdaş müze, sınırlı bir kitleye hizmet etmek yerine geniş halk topluluklarına eğitsel bilgi ve yaşantılar sunarak, ziyaretçi ile çeşitlilik içeren etkinlikler ve sunumlar yoluyla buluşmakta, bireyi, aileyi, okulu ve toplumu etkinlik kapsamına almaktadır. Çağdaş müzecilik yaklaşımlarından hareketle oyuncak müzeleri, koleksiyonlarını zenginleştirme ve koruma, yeni bir yaklaşımla sunma, müzeyi tanıtmaya, ziyaretçi çeşitliliğini ve sayısını artırma ve toplumsal işlevlerini yerine getirme gibi nedenlerle geleceğin gereksinimleriyle ilgilenme gibi sorunları farkı boyutlarıyla ele almaktadır. Çevresel, ekonomik ve toplumsal sürdürülebilirlik her kuruluş için olduğu kadar müzeler için de önemlidir. Bu çalışmada, dünyadaki ve Türkiye’deki oyuncak müzelerinin durumu ve sürdürülebilirliğe ilişkin planları ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Oyuncak, müze, çağdaş müze, oyuncak müzesi, Ankara Üniversitesi Oyuncak Müzesi, sürdürülebilirlik.

Abstract

A museum is a non-profit, permanent and contemporary institution in the service of society and its development, open to the public, which acquires, conserves, researches, communicates and exhibits the tangible and intangible heritage of humanity and its environment for the purposes of education, study and enjoyment. As a contemporary definition museum is the technology to comprehend the world. Contemporary museums are mentioned with the concepts as participation, inclusion, native cultures, cultural diversity, internationality, technology friendly and sustainability concepts. Contemporary museum with the new qualities, serves the new form of life and educational information for he public communities and it meets audience through diverse activities and presentation with individuals, families, schools and communities. Toy museums are in the process of rapid change, protect toys under the threat of disappearing. They protect the childhood; research the history of childhood, science, history of culture and education. Today, toy museums aim to enrich and protect their available collections, present and introduce them with various activities, increase the number and diversity of visitors and fulfil the social functions with the contemporary curatorial approach. In addition to, they also deal with the needs of the future, such as the difference in aspects of sustainability issues. Environmental, economic and social sustainability as well as for each organization and important for museums and is mandatory.. In this study, the discussion on future and sustainability policies of toy museums in Turkey and in the world is discussed in detail.

Keywords: Toy, museum, contemporary museum, toy museum, Ankara University Faculty of Educational Sciences Toy Museum, sustainability.

¹ Arş. Gör. Dr. Ankara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzecilik Bölümü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Disiplinlerarası Müze Eğitimi Anabilim Dalı. E-posta: ckaradeniz@ankara.edu.tr

² Prof.Dr., Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi. mugeartar@ankara.edu.tr

1. Giriş

Uluslararası Müzeler Komisyonu (ICOM) müzenin en yaygın ve kabul görmüş tanımını yaparken müzenin toplumun ve toplumsal gelişimin hizmetinde, halka açık, insana ve yaşadığı çevreye tanıklık eden materyaller üzerinde araştırmalar yapan, toplayan, koruyan, bilgiyi paylaşan, inceleyen ve bu materyali eğitim amacı ile topluma estetik zevkler kazandırmak için sergileyen kar düşüncesinden bağımsız, sürekliliği olan bir kuruluş olduğunu vurgulamıştır (ICOM, 2007). Bu tanım benimsenmekle birlikte müzebilim çevreleri tarafından hala tartışılmaktadır.

Müze tanımı üzerindeki tartışmaların temel sebebi müzenin çeşitlenen ve değişen işlevleridir. Semper (1990:50) müzeyi, pek çok ilgi çekici nesnenin gözlemlenerek keşfedilebileceği; matematik, doğa tarihi, tarih, bilim, sanat ve sosyal bilimler konularında bireysel ve grup halinde okul dışı öğrenmenin ve eğlenmenin gerçekleştiği kent fuarı olarak tanımlamıştır. Preziosi ve Farago (2004:14) ise, müzeyi dünyayı kavrama teknolojisi olarak ifade etmişlerdir. Djakovic ve Rakovic'e (2009:34) göre ise, müze geçmişimizi, kim olduğumuzu ve gelecekte ne olacağımızı anlamamızı sağlayan bir forumdur. Talboys (2011:11), müzeyi, insan eliyle yapılan, estetik, arkeolojik, kültürel, tarihi, sosyal veya manevi önemi ve ilgisi olan, herhangi bir zamanda ya da yerde korunmuş olan ve sunulmaya değer nitelikte nesnelere bulunduğu yer olarak tanımlamaktadır. Black (2005) müzeyi, birey ve toplulukların yaşamında farklılık yaratmak amacıyla sergilediği ortak toplumsal mirasa herkesin erişimini olanaklı kılan, ziyaretçi merkezli bir kültür kurumu olarak tanımlarken, Bertacchini ve Morando (2011) müzenin, kültürel malzemelerin ziyaretçi ile sergiler, eğitim etkinlikleri ve dijital çalışmalar aracılığıyla buluşmasını sağlayan sürekliliği olan bir kurum olduğunu vurgular.

Tanımların tamamı müzenin kültürel bağlamda bir toplumu temsil eden somut ya da somut olmayan kültürel miras üzerine odaklanan, herhangi bir zaman ya da yerde korunmuş, okul dışı öğrenmeyi destekleyecek bir içeriğe sahip ve kent fuarı niteliğinde bir kurumu işaret etmektedir. Bu kurum aynı zamanda dünyayı kavrama teknolojisidir. Dolayısıyla dünyayı kavrayabilmek farklı nesnelere yorumla açık olarak dikkat çekici biçimde tasarlanmış sergilerle ve insanın düşünme – sorgulama becerisini geliştirecek etkinliklerle desteklemek gerekmektedir. Müzenin çağdaş işlevi toplama, koruma, sergileme, araştırma ve eğitime işlevlerinin yanı sıra, müze koleksiyonunu küratör, tasarımcı ve eğitimcilerin deneyimiyle yorumlayıp toplumla kimi zaman örtük, kimi zaman ise açık diyalog içinde bulunmak ve insanlar için bir öğrenme ve sosyalleşme merkezi oluşturmaktır (Shumays ve Leinhardt, 2000; Latham ve Simmons, 2014).

Lewis'e (2008) göre işlev çeşitliliği artan müzeleri çeşitli biçimlerde sınıflamak olanaklıdır. Lewis (2008), müzeleri amaçlarına göre, hedef kitlelerine göre, bağlı olduğu kuruma/kuruluşa göre, hizmet alanlarına ve koleksiyonlarına göre beş başlık altında sınıflandırmaktadır. Lewis koleksiyonlarına göre müzeleri, genel müzeler, arkeoloji ve tarih müzeleri, etnografya ve folklor müzeleri, sanat müzeleri, bilim ve teknoloji müzeleri, doğa tarihi ve doğa bilimleri müzeleri olarak sınıflanmaktadır. ICOM'un sınıflamasına göre ise, daha fazla müze türünden söz etmek mümkündür: Genel müzeler, sanat tarihi müzeleri, doğa tarihi ve doğa bilimleri müzeleri, arkeoloji ve tarih müzeleri, etnografya ve folklor müzeleri, bölge müzeleri, bilim ve teknoloji müzeleri, üniversite müzeleri ve uzmanlık müzeleri.

ICOM sınıflamasına göre, uzmanlık müzesi olarak adlandırabileceğimiz oyuncak müzesi, Onur'a (2010) göre, tarihsel-toplumsal-kültürel bir ürün olan oyuncakla korumakla yükümlü bir kuruluştur. Çünkü oyuncak toplumsal-kültürel bir üründür ve tarih içinde gelişmiştir. Dolayısıyla oyuncak müzesi, çocuk kültürüne ilişkin en önemli öğelerden biri olan oyuncakın çağlar boyunca gelişimini izleyen, anlamını ve işlevini araştıran, üretildiği

çağın toplumsal ve tarihi koşullarını gözler önüne seren ve üretildiği çağın şartlarını yorumlayan dinamik bir müzedir. Aynı zamanda oyuncağa ilişkin örnekleri toplayan, koruyan, sergileyen, araştıran, izleyicinin kültürel ve akademik zenginliği için yorumlayarak eğitim amacıyla kullanan bir eğitim kurumudur. Onur (2010), oyuna ve oyuncağa gereken önemin verilmesine yönelik önerilerini sıralarken bunun nedeni olarak dünyada sayısı hızla artan oyuncak müzelerini göstermektedir. Gelişmiş ülkelerin büyük metropollerinde açılan oyuncak müzelerinin sayısı hızla artmaktadır. Bu ülkelerde oyuncak müzelerinin yanı sıra çocuk kültürünün farklı öğelerini göz önünde bulunduran bebek müzesi, model oyuncak müzesi, oyuncak ayı müzesi (Teddy bear), oyun müzesi, kukla müzesi, eğitim müzesi, okul müzesi, çocuk müzesi, çocuk sanatları müzesi, çocuk edebiyatı müzesi, dijital oyun müzesi, çocukların bilim ve keşif merkezi ve planetarium gibi örnekler çoğalmaktadır (Karadeniz, 2010).

İngiliz Ulusal Eğitim Programlarında ilkökul birinci ve ikinci sınıflarda dil eğitimi, sanat ve tasarım, fen bilimleri, teknoloji ve tasarım ve tarih derslerinin işleme sürecinde eğitsel oyunlara ve oyuncaklara yer verilmekte, böylece oyuncak müzelerinin önemi de artmaktadır. İngiltere’de oyuncak müzelerinin sayısı yirmiye ulaşmıştır. Londra’daki Pollock Oyuncak Müzesi ve Bethnal Green Çocukluk Müzesi ile Brighton’daki Oyuncak ve Model Müzesi dünyanın öncü ve önemli oyuncak müzeleri arasında gösterilmektedir. Bu müzeler oyun ve oyuncak tarihi konulu akademik araştırmalarıyla da öne çıkmaktadır. Bethnal Green Çocukluk Müzesi üç ilgi alanıyla ziyaretçilerine seslenmektedir: Oyuncaklar, çocuk edebiyatı yapıtları ve çocukluk malzemeleri (giysiler, bebek bakım malzemeleri vb.). Müze ailenin ve çocukluğun tarihini çocukluk nesnelere ve çocuklar tarafından üretilmiş nesnelere üzerinden araştırarak sunmayı hedefleyen dünyanın ilk çocukluk müzesidir ve İngiltere’deki en geniş oyuncak koleksiyonuna sahiptir. Müze İngiliz oyuncak kültürü ve sanayi, çocuk oyunlarının tarihçesi ve türleri, çocukluk ve oyuncak müzeciliği konulu çok sayıda bilimsel toplantıya ev sahipliği yapmakta ve kitap, makale, katalog vb. yayımlamaktadır. Bu müzeler dışında, Bankfield Müzesi, Dorset Oyuncak Ayı Müzesi, Cotswold Motor ve Model Müzesi, Dunster Müzesi ve Oyuncak Bebek Koleksiyonu, Ilkley Oyuncak Müzesi ve Chester Oyuncak ve Bebek Müzesi zengin oyuncak koleksiyonlarıyla dikkat çekmektedir. İngiltere’de ayrıca Londra’daki Ragged Okul Müzesi başta olmak üzere, okul ve eğitim müzelerinin sayıları otuzu bulmaktadır. Bu müzeler çocukluğun tarihini eğitim tarihi üzerinden araştırmayı ve yorumlamayı hedefleyen ve bu süreçte eğitsel oyuncakların tarihini de araştıran kurumlardır. Bu müzelerin tamamı okul – müze işbirliği sağlamış, öğretim programlarına dâhil edilen eğitim etkinlikleri oluşturmuş ve akademik yayın gerçekleştirmiş müzelerdir. Okullar tarafından yapılandırılmış bir program kapsamında düzenli olarak ziyaret edilen bu müzelerin çoğunun profesyonel eğitimciler tarafından hazırlanmış eğitim paketleri bulunmaktadır.

ABD’de oyun ve oyuncağa odaklanan müzelerin şaşırtıcı bir tema ve koleksiyon çeşitliliği vardır. Bu müzeler, oyun ve oyuncak kültürüne yaptıkları katkının ötesinde çağdaş eğitim stratejileriyle de dikkat çekerler. ABD’nin önde gelen oyun ve oyuncak müzeleri arasındaki *Strong Müzesi*, ilk müze eğitimi etkinliğini 1968’de gerçekleştirmiştir. Müzenin öyküsü Margaret Woodberry Strong’un, gündelik yaşam nesnelere ve özellikle oyuncak bebek, bebekevi vd. oyuncaklara ilişkin koleksiyonunu 1968 yılında “Margaret Woodbury Strong’un Heyecanlar, Cazibeler Müzesi” adlı müzede toplanması ile başlamıştır. Müze, 2002’de koleksiyonunu genişleterek bugüne ulaşmıştır. Müze, 2008’de Amerikan Oyun Dergisi’ni yayımlamaya başlamış, 2009’da uluslararası alanda oyun meraklılarına ulaşan bir araştırma ve arşiv merkezi olan Uluslararası Elektronik Oyunlar Merkezi’ni kurmuştur. Bu merkez halka açık elektronik oyunlar, video oyunları ve bu alanlarla ilişkili diğer oyunları arşivlemekte ve dijital oyunları konu alan yayınlar hazırlamaktadır. Müze 2015’te Dünya Video Oyunları Onur Kurulu’nu oluşturmuş, bireysel elektronik oyunların (konsol oyunları,

bilgisayar oyunları, elde kullanılan diğer oyunlar, paket oyunlar, kamusal alanlarda kullanılan oyunlar vb.) önemli örneklerini bu kurula eklemiştir.

Resim 1: Bethnal Green (Victoria ve Albert) Çocukluk Müzesi

Oyuncak müzelerinin ilgi çeken türlerinden biri de Teddy Oyuncak Müzesi olarak adlandırılan oyuncak ayı müzeleridir. Güney Kore'deki Jeju Teddy Oyuncak Ayı Müzesi, İngiltere'deki Dorset Oyuncak Ayı Müzesi, Teddyville Malezya, Çin'deki Chengdu Teddy Oyuncak Ayı Müzesi, Hawaii Teddy Oyuncak Ayı Dünyası gibi müzeler bu müze türünün önemli örnekleridir. İngiltere'de St. Dorchester'da bulunan The Dorset Teddy Oyuncak Ayı Müzesi, teddy oyuncak ayılarının tarihini araştırarak bu oyuncakla ilgili ayrıntılı bilgi ve örnek toplamak ve bu oyuncak dünyada tanıtılmak gibi amaçlarla açılmıştır. Bu müzelerin çoğu Teddy Oyuncak Ayı koleksiyonlarını katalog haline getirmiş ve bu oyuncakla ilişkin akademik yayınlar hazırlamıştır. Bir oyuncak müzesi türü olarak dijital oyun müzelerinin de sayıları artmaktadır. ABD California'da bulunan Santa Clara Dijital Oyun Müzesi (ABD), Almanya, Berlin'deki Bilgisayar Oyunları Müzesi, Roma'daki Bilgisayar Oyunları Müzesi, ABD New York'taki Uluslararası Elektronik Oyunlar Tarihi Merkezi, ABD'deki Dijital Eğlence ve Sanat Müzesi (MADE) bunlardan bazılarıdır. Dijital oyun sektörüne ilişkin afiş, poster, tanıtım kitabı, oyun, dergi, oyun konsolu, joystick vb. araç gereç örneklerini araştıran, sergileyen ve araştırma biçiminde ilgililerle buluşturan bu müzeler oyun ve oyuncak müzelerinin yeni türleri arasında yer almaktadır. Bu müzeler dijital oyun sektöründe çalışmak isteyen çocuk ve gençler için staj ve rehberlik hizmeti vermekte, ulusal ve uluslararası düzeyde oyun fuarlarına ya da turnuvalara ev sahipliği yapmakta, oyun yazılımı konusunda çocuk ve gençleri motive ederek desteklemektedir.

Oyuncak bebeklere ve bebekevlerine ilişkin dünyadaki müze sayısında da önemli bir artış vardır. Öncelikle ABD'de sayıları artan bu müzelere İngiltere, Fransa ve Almanya'da da rastlanmaktadır. ABD'deki önemli örnekler arasında Arizona Bebek ve Oyuncak Müzesi, California'daki Susan Quinlan Bebek ve Oyuncak Ayı Müzesi (bu müze aynı zamanda dünyanın en büyük oyuncak ayı müzesidir), Missouri'deki UFDC Bebek Müzesi, Montana Legacy Bebek Müzesi, New York Şehir Müzesi Oyuncak Bebek Bölümü, Kuzey Carolina Bebek Müzesi, Ohio Oyuncak ve Bebek Müzesi ve ABD'nin en büyük oyuncak müzesi olan Harold Bell Wright Oyuncak Müzesi yer almaktadır. Almanya'da Coburger Bebek Müzesi, Nuremberg Oyuncak Müzesi, Hessian Bebek Müzesi, Berlin Käthe Kruse Bebek Müzesi, Fransa Paris'teki Bebek Müzesi (Musée de la Poupée), Milano'daki Kostüm ve Oyuncak

Bebek Müzesi, İsviçre Basel'deki Bebekevi Müzesi, Münih Bebek ve Oyuncak Müzesi ve Tiyatrosu, Çek Cumhuriyeti Prag Oyuncak ve Bebek Müzesi, İngiltere'deki Kraliçe Mary Bebek Evi, Yunanistan Rodos Oyuncak Müzesi, Estonya Tartu Oyuncak Müzesi, Finlandiya'daki Suomenlinna Oyuncak Müzesi, Polonya Kielce Oyun ve Oyuncak Müzesi, İspanya Verdu Otomot ve Oyuncak Müzesi ve Almanya'daki Schildkröt Bebek Müzesi Avrupa'daki önemli örneklerdir. ABD ve Avrupa dışındaki oyuncak müzelerine ise onlarca müze arasından Hindistan'daki Shankar Uluslararası Oyuncak Bebek Müzesi, Hong Kong'daki Uluslararası Model, Hobi ve Oyuncak Müzesi, Malezya'daki Malacca ve Penang Oyuncak Müzeleri, Japonya Oyuncak Müzesi ve Rusya'daki St. Petersburg Oyuncak Müzesi örnek olarak gösterilebilir.

Resim 2. Pollock Oyuncak Müzesi, İngiltere

Oyuncak müzelerinin çağdaş müzecilik yaklaşımıyla örtüşen işlevsel çeşitliliği, diğer müze türlerini de yakından ilgilendirmekte, çağdaş müzelerdeki müze eğitimi çalışmalarının biçim ve içeriğini belirlemektedir. Koleksiyon özelliği bakımından çocuk, genç, yetişkin ve ileri yetişkin izleyici gruplarına aynı bağlamda seslenebilen bu müzelerin kuşaklararası iletişimin geliştirilmesi, nesne ve izleyici etkileşiminin sağlanması ve farklı ilgi gruplarında müze kültürü oluşturulmasındaki etkisi ve önemi büyüktür. Çağdaş müzecilik yaklaşımlarının uygulanma ve izlenme sürecinde oyuncak müzelerinin rollerinin tanımlanması ve Türkiye'deki oyuncak müzelerinin çağdaş dünya örneklerinden hareketle sürdürülebilirlik stratejilerinin değerlendirilmesi bu çalışmanın problemi oluşturmaktadır.

2. Kavramsal Çerçeve

Bu çalışmanın amacı, dünyada sayıları ve türleri hızla artan oyuncak müzelerinin koleksiyon yönetimi, sergi tasarımı, müze eğitimi ve toplumsal işlevlerin gerçekleştirilmesine yönelik çalışmalarından hareketle müzecilik yaklaşımlarını ve sürdürülebilirlik stratejilerini belirlemek ve Türkiye'deki oyuncak müzelerinin mevcut durumlarını saptayarak sürdürülebilirlik stratejilerini çağdaş müzecilik yaklaşımları bağlamında tartışmaktır.

3. Türkiye'de Oyuncak Müzeleri

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye'deki oyuncak müzelerinin felsefeleri, misyon ve vizyonları ele alınarak, sürdürülebilirlik stratejileri çağdaş müzecilik yaklaşımları bağlamında incelenmektedir.

Türkiye'de beş oyuncak müzesi bulunmaktadır. Bunlar arasında kuruluş tarihi bakımından Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Oyuncak Müzesi (20 Nisan 1990)

Türkiye'nin ilk oyuncak müzesidir. Öte yandan Türkiye'nin ilk oyuncak müzesinin 1983'te Musa Baran'ın Bademler Köyü'nde kendi evinde kurduğu oyuncak galerisi olduğunu belirtmek gerekmektedir Onur (2010), Musa Baran'ın 1969 yılında oyun ve oyuncak konusunu araştırmaya başladığını belirterek o yıllarda toplamaya başladığı koleksiyonun bir kısmının kendisinin yaptığı oyuncaklardan bir kısmının ise Baran'ın kendi deyişiyile "halk çocuklarının oyuncakları"ndan oluştuğunu aktarmaktadır. Baran, 1975 yılında emekli olduktan sonra çalışmalarını tamamen çocuk oyunları ve oyuncakları konusuna odaklamış, 1993 yılında Kültür Bakanlığı tarafından desteklenen "Çocuk Oyunları" isimli bir kitap yayımlamıştır. Müze koleksiyonunda, sapan, patlangıç, kaynana zırlıtısı, leylek takırtısı, düdük, kaval, uçurtma ve topaç gibi geleneksel oyuncaklar yer almaktadır (Canko, 2014).

Türkiye'nin ilk oyuncak müzesi olan *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Oyuncak Müzesi* üç temel işlevi gerçekleştirmek üzere kurulmuştur: Hızlı değişim süreci içinde kaybolma tehdidi altında bulunan oyuncakları korumak, oyuncak aracılığıyla sanayi tarihi, kültür tarihi, eğitim tarihi, çocukluk tarihi, oyun tarihi alanlarında araştırma yapmak ve oyuncak aracılığıyla çocuklarla müze, sanat, tarih, bilim alanlarında eğitim yapmak. Müze koleksiyonu 1990 – 2015 yılları arasında geleneksel oyuncaklar, fabrikasyon oyuncaklar, yabancı oyuncaklar, antik oyuncaklar ve yeni oyuncaklardan oluşan beş ana bölümde sergilenmiştir. 3000'e yakın oyuncak içeren bu koleksiyonun en önemli özelliği geleneksel oyuncaklara sahip olması, yerli oyuncak üreticilerine ilişkin önemli örnekler içermesi ve oyuncak tarihine tanıklık eden çok sayıda yabancı örneği de içermesidir.

Resim 3: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Oyuncak Müzesi

Müze, Eğitim Bilimleri Fakültesi bünyesindeki fakülte binasında 1990-2015 yılları arasında hizmet vermiştir. Müze kurulduğu 1990 yılından 2015 yılına kadar koleksiyonunu oyuncakların yapıldığı malzeme türüne göre sınıflandırarak sergilemiştir. Müze yeni binasına taşındıktan sonra Temmuz – Ekim 2015 ayları arasında sergi tasarımını tamamlamış ve temalarını değiştirmiştir. Yeni temalar okul kültürü, ulaşım, geleneksel oyunlar ve oyuncaklar, bebekler, hayvanlar, bebekevi, minyatür ev eşyaları, trenler, yapı ve inşaat, eğlence, müzik, Jülyet Altın Teneke Oyuncak Koleksiyonu ve matchbox oyuncak arabalar koleksiyonu adı altında müzedeki yerini almıştır.

Müze ilk kurulduğu yıllarda Prof. Dr. Bekir Onur tarafından 1994 yılında kurulan Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi (ÇOKAUM) ile işbirliği içinde çalışmalar gerçekleştirmiştir. Merkez, çocuk kültürü konulu ulusal ve uluslararası araştırmalar, yayınlar yapmayı ve ortak etkinlikler düzenlemeyi; oyun kültürü, çocukluğun tarihi ve sosyolojisi,

çocuk gelişimi ve eğitimi ve müze eğitimi gibi alanlarda ulusal ve uluslararası düzeyde toplantılar hazırlamayı ve Türkiye’de çocuk kültürü kavramının çocuklar için, çocuklarla birlikte ve çocuklar tarafından oluşturulan bir kültür olarak benimsenmesini ve yerleşmesini amaçlamaktadır. Müzenin akademik işbirliği içinde olduğu birimlerden biri de Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde 1997 yılında Prof. Dr. Bekir Onur tarafından kurulan Disiplinlerarası Müze Eğitimi Anabilim Dalı (MEAD)’dır. Müze, Disiplinlerarası Müze Eğitimi Anabilim Dalı’yla müzecilik ve müze eğitimi konularında işbirliği gerçekleştirmektedir. Müzede açıldığı günden itibaren rehberli müze turları (randevu ile) yapılmakta, okulöncesi ve ilkökul düzeyinde eğitim etkinlikleri (randevu ile) gerçekleştirilmekte, Eğitim Fakültesi öğrencilerinin Müze Eğitimi ve Uygulamaları adlı seçmeli dersleri işlenmekte, Müze Eğitimi Yüksek Lisans öğrencileri için uygulama eğitimleri gerçekleştirilmekte, ilgi gruplarına ve yetişkinlere yönelik özel ziyaretler hazırlanmakta ve araştırmacılar için akademik çalışma olanakları sağlanmaktadır. Müzenin 1995’ten itibaren düzenli olarak kayı altına alınan istatistiklerine göre, sürekli ziyaretçileri yaşları 4 – 6 arasında değişen okulöncesi dönem çocuklarıdır. Onları, yaşları 8 – 10 arasında değişen ilkökul öğrencileri izlemektedir.

Müzenin ilk geçici sergisi 19 Eylül – 02 Ekim 2011 tarihleri arasında Ankara’da bir alışveriş merkezinde açılmış olan “İçinizdeki çocuk ortaya çıkıyor” adlı sergidir. Sergide, müze koleksiyonundan 1970 – 2000 yılları arasına tarihlenen 100’e yakın oyuncakın bulunduğu bir seçkinin yer almıştır. Müzenin geçici sergi çalışmaları için, Altındağ Belediyesi ile işbirliği yapmıştır. Altındağ Belediyesi tarafından Ankara’da kurulan Altınköy’de bir Köy Oyuncakları Müzesi kurulmuştur. Altındağ Belediyesi ve Ankara Üniversitesi arasında imzalanan protokolle Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Oyuncak Müzesi’nden Köy Oyuncakları Müzesi’ne 178 oyuncaktan oluşan Köy oyuncakları (Sokak oyunları ve oyuncakları, oyun malzemeleri, bebekler ve beşikler, minyatür mutfak malzemeleri) envanteri sağlanmıştır.

Yeni müze binasında sergi tasarımı 5 Ekim 2015’te bitmiştir ve müze kuruluşunun 26. yılında yeni binasında 20 Nisan 2016’da yeniden ziyarete açılmıştır. Müze, müze eğitimi konusunda uzmanlaşan daimi personel çalıştırmakta ve disiplinlerarasılık yaklaşımıyla pedagoji, sanat tarihi, arşiv ve dokümantasyon, müzecilik, felsefe, tiyatro vb. alanlarda öğrenim gören üniversite öğrencilerinden ve çeşitli konularda uzmanlaşmış gönüllülerden kısmi zamanlı olarak destek almaktadır. Müze vizyonunu, “Oyuncağın tarihine ve çocuk kültürüne odaklanan, yaparak ve yaşayarak öğrenmeye yönelik program ve etkinlikler sunan, çocuklar için ve çocuklarla birlikte üretmeyi amaçlayan çocuk dostu bir müze olmak” şeklinde belirlemiştir. Misyonu ise, "Türkiye’de oyun ve oyuncakın tarihi ile çocuk kültürünün araştırılması, korunması, müzeleştirilmesi ve geliştirilmesi için gerekli kaynakları ve bu kaynakların sürdürülebilirliğini sağlamak"tır. Müze, yeni binasında çağdaş müzecilik uygulamalarına sadık kalarak misyon ve vizyonuyla örtüşen yeni bir sürdürülebilirlik stratejisi belirlemiştir: Bu bağlamda ekonomik, çevresel, sosyal sürdürülebilirliği sağlamak, müzenin mesajını sürdürmek, işgücü sürdürülebilirliğini sağlamak ve büyüme planlarını hayata geçirmek (Onur, 2016).

Türkiye’nin ikinci oyuncak müzesi olan *İstanbul Oyuncak Müzesi*, 23 Nisan 2005 tarihinde, şair ve yazar Sunay Akın tarafından kurulmuştur. Müze, 20 yılda 40’ı aşkın ülkedeki koleksiyoner, antikacı ve açık arttırmalardan, sanatçı telifleriyle satın aldığı oyuncaklarla oluşturulmuştur. Dünyanın çeşitli ülkelerinden toplanan ve farklı kültürleri simgeleyen antika oyuncaklara ev sahipliği yapan müzede Lehmann, Marklin, Steef, Schuco, Fleischmann, Gunthermann, Arnold, Carette ve Louis Marx gibi markaların örnekleri sergilenmektedir. Müze eğitim etkinliklerine önem vermekte, yaşayan bir müze olmayı ve ziyaretçileri ile kurduğu bağın devamlılığını hedeflemektedir. Hazırlanan etkinlikler müzeye

gelen ziyaretçileri oyuncakların dünyasına götürerek geçmiş ile günümüz arasında bir bağ kurmakta ve dünya tarihini oyuncakların dilinden anlatmaktadır. Etkinlikler arasında çocuklara yönelik farklı atölye çalışmaları, geleneksel ve modern kukla tiyatroları, belgesel gösterimleri, yetişkinlere yönelik hazırlanan yaratıcılık atölyeleri ve kitap okuma günleri yer almaktadır.

Resim 4: İstanbul Oyuncak Müzesi

TOYCO-2012 Avrupa Oyuncak ve Çocuk Müzeleri Birliği buluşması 2012 Kasım ayında İstanbul Oyuncak Müzesi ev sahipliğinde dünyadan çok sayıda oyuncak ve çocuk müzesinin katılımıyla İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. İstanbul, bu etkinlikle oyuncak müzelerinin başkenti ünvanını kazanmıştır. İstanbul Oyuncak Müzesi hafta içi okul grupları tarafından ziyaret edilmekte, hafta sonu ise daha çok bireysel ziyaretlere sahne olmaktadır. Müzeyi yıl içerisinde ortalama 150.000 kişi ziyaret etmektedir (Ellibeş, 2016). Müzede pedagoji, sanat tarihi, arkeoloji ve müzecilik konularında yetişmiş personeller hizmet vermektedir. Müzenin ileri dönük planları arasında eğitim etkinliklerini çeşitlendirmek, farklı yaş ve ilgi gruplarına yönelik eğitim modülleri hazırlamak, oyuncak müzelerine ilişkin yıllık ve ulusal paneller düzenlemek, müzede teknoloji, kullanımını artırmak ve geliştirmek, toplumsal işlevlere yönelik daha sık ve etkili çalışmalar yapmak yer almaktadır. Müzenin sürdürülebilirlik hedefleri arasında İstanbul'un kent kimliğinin önemli bir parçası olmaya devam etmek ilk sırada yer almaktadır. Ziyaretçi ilişkilerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Müze, ziyaretçileri ile arasındaki bağın kuvvetlenmesi için basın, sosyal medya ve toplu mail gönderimi uygulamaları ile düzenli bilgi akışı sağlamaktadır. Müze İstanbul'da il dışında farklı mekânlarda geçici sergiler açarak müzenin bilinirliğine katkı sağlamayı planlamaktadır. Sanata ve sanatçıya destek vermeye devam etmektedir. Müzenin sürdürülebilirlik stratejileri arasında sosyal sorumluluk çalışmalarını sürdürmek önemli bir yer tutmaktadır. Geçmişte gerçekleştirilen çok sayıda sosyal sorumluluk projesi (Van depremi sürecindeki büyük oyuncak bağış kampanyası gibi) ve sponsorluk bağlantılarıyla gelir durumu düşük olan bölgelerdeki çocuklara özel müze gezileri organizasyonları sürdürülmektedir.

Türkiye'nin üçüncü oyuncak müzesi olan Ümran Baradan Oyun ve Oyuncak Müzesi'nin temelleri 2004 yılında İzmir'de ünlü seramik sanatçısı Ümran Baradan tarafından atılmıştır. Konak Belediyesi'nin 2009 yılında gerçekleştirdiği girişim ile müze belediyeye bağışlanmıştır. Binanın restorasyonunun yapılması ardından bağış ve satın alma yolu ile koleksiyon genişletilerek 17 Ocak 2010 tarihinde *Konak Belediyesi Ümran Baradan Oyun ve Oyuncak Müzesi* adıyla tekrar ziyarete açılmıştır. Müzede bulunan oyuncak sayısı yaklaşık

1.000'dir. Koleksiyonda yer alan oyuncaklar 1870 yılları ile 1950'li yıllar arasında kapsamaktadır. Koleksiyon ağırlıklı olarak Ümran Baradan'a ait özel koleksiyon eserleri ve yağlı boya tablolarından örnekler içermektedir. Bunlar dışında; bez bebekler, peluş oyuncaklar, bebek evleri, antik oyuncaklardan örnekler, metal oyuncaklar, ulaşım araçları, çizgi film-animasyon karakterleri, asker oyuncakları, uzay araçları ve interaktif oyuncaklardan oluşmaktadır.

Resim 5: İzmir Konak Belediyesi Ümran Baradan Oyun ve Oyuncak Müzesi

Müzenin ziyaretçi profilini genellikle okul grupları oluşturmaktadır. Ziyaretçi yoğunluğu eğitim-öğretim takvimine göre şekillenmektedir. Yaz aylarında ise İzmir'in turist yoğunluğuna da bağlı olarak turist grupları da müzeyi ziyaret etmektedir. Müzede, yıl boyunca farklı yaş gruplarına yönelik atölyeler, tiyatro gösterileri ve rehberli turlar düzenlenmektedir. Bunların yanı sıra müze eğitim yöntem ve teknikleri kullanılarak etkinlik programları hazırlanmaktadır. Özellikle İzmir'in dezavantajlı bölgelerinde yaşayan çocukların müzeyi ziyareti, etkinliklere katılımı ve şehri keşfetmeleri amaçlanmaktadır. Ayrıca engelli gruplar ile de aktif olarak atölyeler düzenlenmektedir. Müzede pedagoji, sanat tarihi, arkeoloji ve müzecilik konularında yetişmiş personeller hizmet vermektedir.

Müze Polonya'da bulunan Kielce Oyuncak Müzesi ile 2012 yılında AB Türkiye Kültürlerarası Diyalog – Müze Hibe Programı'na başvurulmuş ve iki ülkede uygulamalara yer veren bir *Oyun ve Oyuncak Müzeleri Festivali* düzenlenmiştir. Yapılan çalışma ile iki oyuncak müzesi arasında geleneksel oyunları ve oyuncakları tanıtmaya çalışması yapılmıştır. Çalışmalar bilimsel bir toplantı ile sona ermiştir. Müzenin geleceğe yönelik hedefleri arasında dünya çapında tanınırlığını artırmak ilk sıradadır. Bu hedefin gerçekleştirilebilmesi için müze erişilebilirlik stratejilerine önem vermektedir. Erişilebilirlik müzenin tasarımı, koleksiyonu ile olduğu kadar yaptığı ve planladığı eğitim çalışmaları ile de olanaklıdır. Öte yandan müze, Türkiye'deki ve dünyadaki diğer oyuncak müzeleri ile ziyaret ve deneyim paylaşımı çalışmalarına da ağırlık vermek amacıyla finansal kaynak arayışlarına devam etmeyi planlamaktadır (Karaman, 2016).

Antalya Oyuncak Müzesi, Antalya Büyükşehir Belediyesi'nin bir projesi olarak 23 Nisan 2011 de faaliyete geçmiştir. Sunay Akın koleksiyonu ve danışmalığı ile açılan müze, Türkiye'nin dördüncü oyuncak müzesidir. Müzede 11 salonda ve 44 vitrinde dünya oyuncak tarihinin önemli örneklerinden oluşan yaklaşık 750 oyuncak sergilenmektedir. Müzede sergilenen oyuncaklar ağırlıklı olarak Lehmann, Schuco, Steiff, Louis Marks gibi dünyaca

ünlü oyuncak üreticilerinin ve Nekur, Fatoş gibi yerli üreticilerin üretimleridir. Müze sürdürülebilirliği açısından eğitime önem vermekte, her gün uzman eğitimciler eşliğinde atölye çalışmaları gerçekleştirilmektedir. Müzede resim - sanat (tahta oyuncak boyama, çöp kukla, mandala, origami, krigami, puzzle vb), yaratıcı drama-oyun atölyeleri, orf - ritim, model uçak, uçurtma yapımı gerçekleştirilen atölyelerden bazılarıdır. Hacivat Karagöz kukla atölyesi ve gösterisi ve lego oyuncakları ile robotik ve eğitim atölyeleri de yakın zamanda uygulamaya başlanmıştır. Müze, Antalya Opera Balesi işbirliği ile müzikaller, kukla tiyatrosu, masal okuma ve kitap imza günleri, oyun ve oyuncağın önemi ile ilgili seminerler, bilim atölyeleri ve gösterileri, anma günleri, sergi, film gösterimi ve Müzeler Haftası'na özel etkinlikler de gerçekleştirilmektedir. Müze, sürdürülebilirliğini sağlamak için eğitim projelerini ve üniversitelerin müzecilikle ilgili birimleri ile işbirliği yapmayı önemsemektedir. Aynı zamanda bir strateji olarak oyunun, oyuncak müzeleri konsepti içerisine dâhil edilmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Öte yandan sosyal sorumluluk projelerine ağırlık vermek de sürdürülebilirlik stratejileri arasında yer almaktadır (Özdemir, 2016). Müzede sanat tarihi, arkeoloji ve müzecilik konularında yetişmiş personeller hizmet vermektedir.

Resim 6. Antalya Büyükşehir Belediyesi Oyuncak Müzesi

Türkiye'nin son oyuncak müzesi olarak 6 Nisan 2013'te ziyarete açılan Gaziantep Oyun ve Oyuncak Müzesi, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nin girişimi ve yazar, şair Sunay Akın'ın danışmanlığı ile hizmet vermektedir. Müze koleksiyonunda 1700-1990 yılları arasındaki yaklaşık 600 oyuncak yer almaktadır. Müze Gaziantep'e has tarih kokan eski konaklardan birinde kurulmuştur. Müzenin Türk Oyuncakları Bölümünde Dünder inşaat oyunları, Alasya, Bilge, Nekur, Gürel ve Fatoş oyuncakları, elektrikli bilgi oyunları, peluş oyuncaklar ve Gaziantep yöresine has el yapımı oyuncaklar yer almaktadır. Sinema Odası Bölümü'nde sinema, tiyatro, çizgi film, masal kahramanları, Pinokyo, Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler, Mickey Mouse, Hayalet Avcıları, Shakespeare Sahneleri, Taş Devri, Charlie Chaplin ve Laterna Magica gibi oyuncaklar yer alır. Bu bölümler aynı zamanda etkinlikler için de kullanılmaktadır. Sosyal Yaşam Odası adlı bölümde 2. Dünya savaşında Alman cephesi ve cephe gerisini, Amerikan yerlileri Kızılderililer ile yeni yerleşimcilerin çatışmalarıyla sosyal yaşamlarını anlatan Diaroma vitrinleri yer alır. Altın Odada, bebek evleri ve Lehmann oyuncakları bulunmaktadır. Ahşap Odada Avrupa'nın sanayi ve tarım araç gereçleri, itfaiye ve lunapark eğlence oyuncakları, Peluş Oyuncaklar Odası'nda 1900'lü yıllardan 1980'li

yıllara kadar üretilmiş peluş oyuncaklardan örnekler yer almaktadır. Müze oyuncak yapım atölyesi ve çocuk oyunları atölyeleri hazırlamaktadır. Ayrıca müzenin oyun kısmını da öne çıkararak, müzenin avlusunda “Oyun Günleri” düzenlemektedir. Geleneksel oyunlar çocuklara öğretilerek, oynatılmaktadır. Müze, sürdürülebilirlik strateji olarak temelde klasik müzecilikten çok çağdaş müzeciliği hedeflemektedir. Bu süreçte geleneksel sanat atölyeleri, kukla yapım atölyeleri, tiyatro atölyeleri ve drama çalışmalarına yer vermeyi planlamaktadır (Özaslan, 2016). Müzede sanat tarihi, arkeoloji ve müzecilik konularında yetişmiş personeller hizmet vermektedir.

Resim 7: Gaziantep Oyun ve Oyuncak Müzesi

3.1.Oyuncak Müzelerinin Sürdürülebilirliği

Sürdürülebilirlik kısaca sürekli olma yeteneği olarak adlandırılmakla birlikte genellikle ekoloji tarafından kullanılan bir kavramdır. Ekoloji bilimine göre sürdürülebilirlik, biyolojik sistemlerin çeşitliliğinin ve üretkenliğinin devamlılığının sağlanmasıdır. Günümüzde, sürdürülebilirlik kavramı her platformda tartışılmaktadır. Gilman’a (1992) göre, sürdürülebilirlik, toplumun, ekosistemin ya da devam eden herhangi bir sistemin ana kaynakları tüketmeden belirsiz bir geleceğe dek işlevini sürdürmesidir. 1990’dan itibaren sıkça karşılaştığımız bir kavram olan sürdürülebilir kalkınma, ekonomik büyüme ve refah seviyesini yükseltme çabalarını, çevreyi ve insanların yaşam kalitesini koruyarak gerçekleştirme yöntemidir. Yaşam kalitesini düşürmeden, düşünce tarzında değişiklik gerektiren bir kavram olarak ortaya çıkmasıyla birlikte sürdürülebilirlik kavramı, toplumlara tüketim toplumu olmaktan sıyrılıp, evrensel açıdan dayanışma içinde olan, çevresel yönetim, toplumsal sorumluluklar ve ekonomik çözümleri içselleştiren bir yapı olarak var olmanın pratik yollarını göstermeyi hedeflemektedir (Özmehmet, 2008).

Sürdürülebilirliği oluşturan üç bileşenden söz edilebilir; ekonomi, çevre ve toplum. Bu bileşenlerden yola çıkarak sürdürülebilir kalkınmanın insan ve çevre merkezli olmak üzere iki ana başlık altında değerlendirildiği izlenmektedir. Doğal çevrenin korunması kadar ekonomik ve sosyal kalkınmanın da birbirinden ayrılmaz parçalar olduğunu kabul edilmektedir. Çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik sağlandığında sürdürülebilir gelişme gerçekleşebilir. Aynı biçimde ekonomideki kalkınma sürdürülebilir ekonomi kavramını gerçekçi kılmaktadır.

Günümüzde her platformda tartışılan sürdürülebilirlik kavramı müzeler için de geçerlidir. Müze açısından en önemli sürdürülebilirlik konusunun çevresel sürdürülebilirlik olduğu söylenebilir. Bu alandaki temel konular; enerji seçimi, koleksiyonların bakımı ve onarımı (ısı, ışık, nem vb.), müzenin iç ve dış çevresinin düzenlenmesi (binalar, bitkiler, hayvanlar, su vb.) olarak sayılabilir. Dolayısıyla müzenin yakın doğal çevresiyle nasıl bir ilişki içinde olduğu önemlidir. Müze, hem toplumsal çevresine hizmet edecek hem de doğal çevresine karşı sorumluluklarını yerine getirecektir. Bir taraftan da ekonomik sürdürülebilirliğini sağlayacak yeni kaynak arayışında olacaktır. Çevre, toplum ve ekonomi üçgeninde müzenin sürdürülebilirliğini gerçekleştirmesi için bir politika ve strateji belirlenmesi önemlidir.

Çağdaş müzeciliğin koleksiyon sergilemeden çok, müzenin toplumsal işlevlere odaklandığı bu dönemde oyuncak müzelerinin duruşu ve mesajı önem kazanmaktadır. Dolayısıyla oyuncak müzelerinin 21. yüzyılın sınırlı kaynaklara sahip küresel ekonomide sağlam ve gerçekçi ekonomik ve çevresel ilişkiler geliştirmesi müzelerin gelecekleri açısından önemlidir. Schilp (2015:6) çağdaş müzelerin eğilimleri arasında hareketlilik ve alan, mülkiyet, denge, liderlik ve sürdürülebilirliğin öne çıktığını belirtmektedir. Müzeler günümüzde öylece durup ziyaretçinin kendilerine gelmesini beklememekte, onların dikkatini çekecek biçimde çağdaş stratejiler geliştirmektedir. En popüler müzeler şüphesiz insanlar için sosyal alanlar oluşturan ve onları bir öykü/ aktif yaşantı çevresinde toplayabilenlerdir. Müze binası da artık daha sık bir araya gelme ve paylaşma ortamı olarak kabul edilmekte ve kullanılmaktadır. Dolayısıyla müze önemli ve popüler bir kamusal alandır.

Müzecilik sürecinde, bir araya getirilen zenginlikleri sonraki nesillere devretme ve gelecekteki kaynakları bugünden bulma meselesi önemlidir. Misyonu ve vizyonu net olan müzeler çok daha uzun soluklu olmaktadır, bu nedenle sürdürülebilirliği oyuncak müzeleri açısından çok iyi tanımlamak gerekmektedir. Dolayısıyla mevcut durumlarını saptanarak ve müzecilik yaklaşımlarının neresinde olduklarını izlemek başlangıç için önemli bir adım olacaktır. Oyuncak müzelerinin “çocuk için ve çocukla birlikte” ilkeleriyle çocuk dostu bir müzecilik yaklaşımını mı benimsediklerine ya da yetişkin gözüyle, yetişkin yönelimli geleneksel müzecilik felsefesini mi devam ettirdiklerini saptamaları gerekmektedir. Madran (2014) da benzer bir ifadeyle, oyuncak müzelerinin çocuktan bağımsız bir çocukluk kavramı çerçevesinde geliştirilmiş ve kurgulanmış olduğunu vurgulamaktadır. Oysa, katılım, güçlendirme, kültürlerarası etkileşim, kültürel çeşitlilik, evrensellik, işbirliği ve teknoloji kullanımı gibi kavramlardan bağımsız ele alınamayan hiçbir çağdaş müzenin ziyaretçilerinden kopuk var olabilmesi söz konusu değildir.

Oyuncak müzelerinin geleceğin gereksinimleriyle bugünden ilgilenme sürecinde var oluş amaçlarını saptadıktan sonra koleksiyonlarını müzeolojik açıdan ayrıntılı biçimde ele almaları ve oyuncakın bağlamı konusunda ayrıntılı akademik çalışmalar yapmaları gerekmektedir. Bu süreçte üniversitelerle, koleksiyonerlerle, diğer müzelerle ve diğer kurum – kuruluşlarla bilgi ve deneyim paylaşımına dayanan işbirliği geliştirmek önemlidir. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Oyuncak Müzesi tarafından 20 Nisan 2016 tarihinde düzenlenen “Oyuncak Müzelerinin Dünü, Bugünü ve Sürdürülebilirliği” konulu panel, oyuncak müzelerinin birbirlerini daha iyi tanımları, özeleştirme yapımları, güçlü ve zayıf yönlerini keşfederek bilimsel ve stratejik işbirlikleri geliştirmeleri için önemli bir adım olmuştur. Türkiye’deki Oyuncak Müzeleri’nin sürdürülebilirliği, gelişimi ve çağdaş müzecilik anlayışını devam ettirebilmesi için yapılabilecek en öncelikli çalışma, ilki olan bu toplantıların sürdürülmesidir. Oluşturulan platform ile oyuncak müzeleri arasında doğru bilgi-deneyim alışverişi, farklı bakış açıları ve etkileşim sağlamak hedeflenmektedir. Fiziksel koşulları sınırlı olan bu küçük müzelerin finansal, işgücü, gönüllü destekleri araştırmak, bu desteklere başvurmak ve kullanmak konularında işbirliğine ihtiyaçları vardır.

4. Sonuç ve Öneriler

Oyuncak, çocukluk tarihinin yanı sıra kültür tarihi, sanayi ve eğitim tarihinde yapılacak pek çok araştırmaya çok yönlü olarak kaynak oluşturabilecek bir araçtır. Oyuncak müzelerinin çok yönlü bu aracı hangi felsefeyle ve hangi yöntem ve teknikler kullanarak sergilemesi gerektiği üzerine tartışmalar sürmektedir. Madran (2014)'ın vurguladığı gibi çocukluğun yetişkinliğe ilhamı, yetişkinlerin nostalji mekanı olmaktan öteye gidemeyen oyuncak müzelerinin yetişkinlerin dayatması kurumlar halindeki görünümü çağdaş müzecilik anlayışıyla örtüşmemektedir. Bu müzelerin de diğer müze türleri gibi çocuk dostu ve aile dostu öğrenme ortamları olarak kurgulanmaları, kişisel koleksiyonun sergilendiği bir galeri görünümünden kurtarılması, ekonomik, toplumsal ve çevresel sürdürülebilirliklerine ilişkin uzmanlar yardımıyla stratejiler geliştirmeleri beklenmektedir. Dünyada çok sayıda örneğe sahip bu müze türünün Türkiye'de her geçen gün özel ve tüzel girişimlerce sayıca artma eğilimi göstermesi oyuncak müzelerinin gelişimi açısından önemlidir ancak çağdaş müzecilik işlevlerini yerine getirebilecekleri konusunda garanti sağlamamaktadır.

Oyuncak müzelerinin çağdaş müzeciliğin gerektirdiği uluslararası standartlara ulaşmaları sürecinde kısa ve uzun vadeli kurumsal planları ve müze politikaları hazırlamaları, bu politikalar kapsamında müzenin amaçlarını, işlevlerini, yönetim biçimini, izleyici ilişkileri politikalarını ve diğer kurumlarla ilişkilerini açık bir dille izleyicileriyle paylaşmaları önemlidir. Çağdaş müzecilik de diğer pek çok disiplin gibi popüler kültürün moda kavramlarını içermektedir, ancak oyuncak müzelerinin bu kavramlardan çok, hayata ilişkin sosyal sorunları incelemeleri beklenir. Bu müzelere ilişkin beklentilerden biri de, müzeciliğin uzmanlık ve disiplinlerarası çalışma gerektiren bir alan olduğunun bilinciyle sergilerini ve etkinliklerini hazırlarken farklı alanlardan uzmanların deneyimlerinden ve yorumlarından yararlanmalarıdır. Mevcut koleksiyonlarını farklı alan uzmanlarından oluşan ekiplerle birlikte analiz etmeleri ve sürekli ve geçici sergilerle, müze etkinliklerinin ana çizgilerini belirlemeleri önemlidir. Bu müzelerin sergi ve etkinliklerin hazırlanması sürecinde buldukları kentlin insanlarına, sivil toplum örgütlerine, kentlin ileri gelenlerine, kentteki üniversite ve diğer öğretim kurumlarına, müze vb. kültür ve sanat kurumlarına danışmaları ve işbirliği olanakları sunmaları da beklenir. Çağdaş oyuncak müzelerinin sergi ve etkinliklerini hazırlarken gerçek deneyimlere (sözlü tarih çalışmaları, ses ve kamera kayıtları, yazılı ve sözlü anılar, gerçek nesnelere vb.) yer vermeleri gerekir. Bu süreçlerde ayrıca halkın katılımına önem vermeleri beklenir. Ulusal ve uluslararası gelişmeleri yakından izlemek, koleksiyonlarıyla bu gelişmeler arasında bağlantı kurarak etkinlikler hazırlamak, teknoloji ve iletişim ağlarını etkili biçimde kullanmak ve sosyal medya organlarında aktif olarak yer almak da çağdaş müzecilik uygulamaları bağlamında bu müzeler için önemlidir.

Yeni müzecilik kavramlarından biri de “farkında/duyarlı müze (mindful museum)” kavramıdır. “Farkında/duyarlı müze” Gopnik (2007) ve Janes (2010)'ın vurguladığı yeni nesil bir müzedir ve müzelerin ulaştığı son nokta olarak adlandırılmaktadır. Geçmiş yüzyıllarda bir çeşit tapınak ya da mozole olarak kabul edilen müzenin 1950'lerde yerini “makine müze” anlayışına bırakmasının, “metafor müze” adını almasının ve yakın tarihte “bir alışveriş merkezi” olarak müze kavramının yaygınlaşmasının ardından müzelerin farkında/duyarlı kurumlar olarak toplumsal işlevlerine yapılan vurgu artmıştır. Farkında müzeler, koleksiyonlarına ilişkin bilgisi yüksek olan müzelerdir. Ziyaretçi ile müze nesnesi arasında kendilerine ihtiyaç duyulduğu takdirde girerler. Bu müzeler için nesne deneyimin kendisidir. Ziyaretçi bu müzelerde zamanını ve her anını nesneyi ve onun çevresinde olgunlaşmış sunumu ve anlatımı deneyimleyerek geçirir. Bu müzeler, ziyaretçiyi diyalog kurmaya cesaretlendiren ve müze sürecinin içine alan özelliklere sahiptir. Bu müzeler aynı zamanda bugünde ve anda durarak nesnenin şimdiki zamanla ilişkisini anlatma çabasıdadır. Oyuncak müzelerinin farkında müzeler olarak var olmalarının anahtarı nedir? Öncelikle bugünle olan

ilişkilerini iyi gözlemlemek, yetişkinler için salt bir nostalji mekanı olarak var olmak ya da ilerlemek değil, zamanın tanığı olan nesnelere en iyi düzeyde analiz ederek geniş bir ziyaretçi yelpazesine sahip olmaktır.

Çağdaş ve farkında bir müzenin işlevlerini yerine getirebilmek amacıyla uygulanabilir bir sürdürülebilirlik planı hazırlaması önemlidir. Bu plan kapsamında misyon ve vizyonun belirlenmesi ve sürekli güncellenmesini içeren müze felsefesine yer verilmeli, ziyaretçi geliştirme planları belirlenmeli, personel istihdam politikası oluşturulmalı, toplumsal işlevlere ilişkin eylem planları belirlenmeli, işbirliği olanakları oluşturulmalı ve müzelerin bu çalışmalarını bir birlik ya da platform çerçevesinde yürütmeleri sağlanmalıdır.

Türkiye'deki oyuncak müzelerinin kurulma amaçları benzerlik göstermektedir. Bu müzeler oyuncak tarihi bağlamında sosyal ve kültürel tarihe odaklanmayı ve çocuk ve aile dostu müzeler olarak faaliyet göstermeyi amaçlamaktadır. Bu müzeler amaçları doğrultusunda sergi tasarımı, koleksiyon yönetimi, toplumsal işlevlerin yönetimi ve müze eğitimi alanlarında geleneksel müzecilik anlayışının ötesine geçmekle birlikte, oyun ve oyuncak kültürü ile ilgili araştırmalar ve yayınlar yapmak konusunda yetersiz kalmaktadır. Çağdaş müzelerin aynı zamanda araştırma merkezleri gibi çalıştıkları ve temaları doğrultusunda ulusal ve uluslararası literatüre katkı sağladıkları görülmektedir. Bu bağlamda Türkiye'deki oyuncak müzelerinin oyun ve oyuncak tarihi, çocuk kültürü ve oyuncak müzeciliği alanlarında akademik çalışmalar yürüterek ve ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yaparak ulusal ve uluslararası literatüre katkı sağlamaları gerekmektedir.

Türkiye'deki oyuncak müzeleri müzeolojik bağlamda vizyon ve misyonlarını belirleyerek geleneksel müzecilik anlayışının ötesinde sergiler tasarlamakta (tema belirleme), çocuklar için eğitim ve oyun alanları oluşturmakta ve ziyaretçi katılımına olanak sağlamaktadır. Öte yandan bu müzelerin ziyaretçileri genellikle eğitim programları kapsamında müzeyi ziyaret eden öğrencilerdir. Bu müzelerin katılım stratejilerinin belirlenmesi süresince ayrıntılı olarak ziyaretçi geliştirme çalışmaları yapmaları gerekmektedir. Sadece öğrencilerin değil, toplumun farklı kesimlerinden ilgi gruplarının, genç ve yetişkinlerin ve ileri yetişkinlerin de farklı bağlamlarla müzeyi ziyaret etmelerini sağlamak amacıyla çalışmalar yapılmalıdır. Türkiye'deki oyuncak müzelerinde pedagoji, sanat tarihi, arkeoloji ve müzecilik konularında yetişmiş personeller hizmet vermektedir. Bazı müzeler üniversite öğrencilerinden ve müze gönüllülerinden destek almaktadır. Ayrıca bazı müzelerde müzecilik ve müze eğitimi konusunda lisansüstü eğitim almış uzmanların çalıştıkları da görülmektedir. Ancak ziyaretçi sayıları göz önünde bulundurulduğunda müzelerdeki personel sayıları yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla ziyaretçi trafiğinin kontrol edilmesi, müzecilik çalışmalarının sürdürülmesi ve diğer müze birimlerinin sağlıklı biçimde çalışmalarına devam edebilmesini sağlamak amacıyla yeterli sayı ve çeşitlilikte personelin istihdam edilmesi sağlanmalıdır.

Çağdaş müzecilik de diğer pek çok disiplin gibi popüler kültürün moda kavramlarını içermektedir, ancak oyuncak müzelerinin bu kavramlardan çok, hayata ilişkin sosyal sorunları incelemeleri beklenir. Türkiye'deki oyuncak müzeleri devlet kurumları, sivil toplum örgütleri, yerel yönetimler ve üniversitelerle işbirliği yaparak sosyal sorumluluk çalışmalarına yer vermektedir ancak toplumsal işlevler kapsamında bu işbirliklerinin resmi hale getirilmesi ve ilgili kurumlar arasında protokoller imzalanarak sürdürülmesi sağlanmalıdır. Öte yandan müzelerin sürdürülebilirliklerini sağlayabilmeleri için diğer müzelerle işbirliği kurlmaları ve bu faaliyetleri bir birlik ya da platform çerçevesinde yürütmeleri gerekmektedir. 2012'de kurulan TOYCO Oyuncak Müzeleri İletişim Ağı ve Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Oyuncak Müzesi öncülüğünde 2016'da oluşturulan Türkiye Oyuncak Müzeleri oyuncak müzeleri arasında bilgi- deneyim alışverişi, farklı bakış açıları ve etkileşim

sağlamayı amaçlamaktadır. Bu oluşumlar, oyuncak müzelerinin finansal sorunlarını çözmek, istihdam olanaklarını araştırmak, ulusal ve uluslararası işbirlikleri geliştirmek konularında birlikte hareket etmelerini sağlamaktadır. Türkiye'deki oyuncak müzelerinin bu platformlara aktif katılımının yanında Hands - On Europe (Avrupa Çocuk Müzeleri Birliği), ITRA - Uluslararası Oyuncak Araştırmaları Birliği (International Toy Research Association), İngiliz Oyuncak ve Hobi Birliği (British Toy and Hobby Association) ve Dijital Oyun Araştırmaları Birliği (Digital Game Research Association) gibi kuruluşlarla işbirliği yapmaları gerekmektedir.

Türkiye'de son on yılda sayıları ve türleri artan müzeler arasında oyuncak müzeleri, farklı yaş gruplarını bir ortak kültür değeri olan oyuncak aracılığıyla bir araya getirebilme ve sosyo-kültürel tarihi yazabilme olanakları sunarak öne çıkmaktadır. Oyun ve oyuncak olgusunun zamanda yaşadığı değişimi ve gelişmeyi gözler önüne seren oyuncak müzeleri, müzecilik anlayışının değişimini de yakından izleme olanağı sunacağından, salt oyuncak severler için ilgi çekici mekânlar değil, aynı zamanda müzeciler ve eğitimciler için de önemli çalışma ortamlarıdır. Dolayısıyla Türkiye'de bu müze türünün sayısının ve çeşitliliğinin artması ve duyarlı/ farkında bir tür olarak sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekmektedir.

Kaynakça

- Bertacchini, E. & Morando, F. (2011). *The future of museums in the digital age: new models of access and use of digital collections*. Working paper No. 5/2011. Italy: International Centre for Research on the Economics of Culture, Institutions, and Creativity (EBLA) Centro Studi Silvia Santagata (CSS).
- Black, G. (2005). *The engaging museum: Developing for visitor involvement*. Routledge, London.
- Canko, M., D. (2014). Bir arkeoloğun oyuncak sevdası: Musa Baran oyun ve oyuncak müzesi. Dilek Maktal Canko (Yay. Haz.), *Müzeler, Oyunlar, Oyuncaklar ve Çocuklar* içinde, 317-331. Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir.
- Djakovic, B. & Rakovic, S. (2009). A museum of discomfort, In Rainer Ohliger (Ed.), *Migration in museums: narratives of diversity in Europe* (p:124-156). Edition Network Migration in Europe, Berlin.
- Ellibeş, B. (2016). İstanbul Oyuncak Müzesi. Ceren Karadeniz & Bekir Onur (Yay. Haz.), *Oyuncak Müzelerinin Dünü, Bugünü ve Sürdürülebilirliği* içinde, s:31-37. Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara.
- Gilman, R. (1992). Sustainability By Robert Gilman from the 1992 UIA/AIA Call for sustainable community solutions. <http://www.context.org>, 17.08.2016.
- Gopnik, A. (2007). The mindful museum. <https://thewalrus.ca/the-mindful-museum/>, 10.06.2016.
- International Council of Museums (ICOM) (2007). Museum definition. <http://icom.museum/the-vision/museum-definition/>, 17.05.2016.
- Janes, R. R. (2010). The mindful museum. *Curator*, 53(3), 325- 338.
- Karadeniz, C. (2010). *Dünyada çocuk müzeleri ve bilim merkezleri*. Ürün Yayınları, Ankara.
- Karaman, M. (2016). İzmir Konak Belediyesi Ümran Baradan Oyun ve Oyuncak Müzesi. Ceren Karadeniz & Bekir Onur (Yay. Haz.), *Oyuncak Müzelerinin Dünü, Bugünü ve*

- Sürdürülebilirliği* içinde, s:51-65. Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara.
- Lewis, G., D. (2016). History of museums: Types of museums. Encyclopædia Britannica Inc. <https://global.britannica.com/topic/types-of-museums-398830>, 20.07.2016.
- Latham, K., F. and Simmons, J.,E. (2014). *Foundations of museum studies: Evolving systems of knowledge*. Santa Barbara Libraries, USA.
- Madran, B. (2014). Çocukluğun Yetişkinliğe İlhamı Oyuncak Müzeleri. Dilek Maktal Canko (Yay. Haz.), *Müzeler, Oyunlar, Oyuncaklar ve Çocuklar* içinde, 295-304. Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir.
- Onur, B. (2010). *Oyuncaklı Dünya: Oyunağın Toplumsal Tarihi*. İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Onur, B. (2016). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Oyuncak Müzesi: Bir Müzenin Öyküsü*. Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları No: 23.
- Özaslan, A. (2016). Gaziantep Oyun ve Oyuncak Müzesi. Ceren Karadeniz & Bekir Onur (Yay. Haz.), *Oyuncak Müzelerinin Dünü, Bugünü ve Sürdürülebilirliği* içinde, s:43-51. Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara.
- Özdemir, S. (2016). Antalya Büyükşehir Belediyesi Oyuncak Müzesi. Ceren Karadeniz & Bekir Onur (Yay. Haz.), *Oyuncak Müzelerinin Dünü, Bugünü ve Sürdürülebilirliği* içinde, s:37-42. Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara.
- Özmehmet, E. (2008). Dünyada ve Türkiye’de sürdürülebilir kalkınma yaklaşımları. *Journal of Yaşar University*, 3 (12), 1853-1876. <http://journal.yasar.edu.tr/arsiv/vol3/no12-vol3/>, 18.08.2016.
- Preziosi, D., & Farago, C. (2004). *Grasping the world. The idea of the museum*. Ashgate Publishing, Aldershot.
- Semper, R. J. (1990). Science museums as environments for learning. *Physics Today*, 43(11), 50-56.
- Schilp, E. (2015). *The ten principles of museum entrepreneurship*. MuseumNext Practice, USA.
- Shumays, M., A., & Leinhardt, G. (2000). Two docents in three museums: A study of central and peripheral participation. *Museum Learning Collaborative Technical Report*. <http://mlc.lrdc.pitt.edu/mlc>, 28.05.2012.
- Talboys, K., G. (2011). *Museum educator’s handbook*. (3rd ed.). Ashgate Publishing, United Kingdom.